

Volem votar! Podem?

Un dels dilemes de tot moviment secessionista és establir els límits del 'demos' que es vol escindir | Els migrants haurien de tenir dret a vot?

L'atzar del naixement determina el dret a vot | Martí Albesa

El producte polític per excel·lència de la modernitat és l'estat-nació. Un dels trets definitoris de l'estat-nació és la relació directa entre el territori i la nació o poble: almenys teòricament, **cada unitat territorial és habitada per un col·lectiu de persones que, pel fet d'haver nascut en aquell territori, integren la nació.** En la versió democràtica d'aquest sistema, la nació, a través de mecanismes democràtics, expressa la seva voluntat (majoritària), la qual és posada en pràctica a través de les institucions estatals. En aquests casos, la nació equival al *demos*, és a dir, la col·lectivitat d'individus que té poder per prendre decisions democràtiques.

Aquest esquema no només ha estat adoptat pels estats-nació existents, sinó que també fonamenta, en la immensa majoria dels casos, les demandes d'autodeterminació dels pobles o nacions sense estat. De fet, **un dels principals dilemes de tot moviment secessionista és establir els límits del demos que es vol escindir** (el que es coneix com a "problema del límit" o *boundary problem*), uns límits que es defineixen territorialment -a vegades la paradoxa arriba fins al punt d'acceptar els límits territorials administratius imposats per l'estat del qual hom es vol independitzar, com passa a Catalunya.

Ara bé, es pot concebre un *demos* que no estigui definit per la divisió administrativa territorial i l'atzar del naixement? La resposta és que sí. És més, el *demos* ha estat definit de moltes maneres diferents, cada una d'elles basades en principis diferents. Seguint List i Koenig-Archibugi (2010), es poden agrupar aquestes definicions en la perspectiva "composicional" i la perspectiva "performativa". Per a les definicions composicionals, el més important és definir el criteri fonamental que ha de tenir qualsevol persona que vulgui ser considerada membre del *demos*. En canvi, per a les definicions performatives, el que cal és determinar què hauria de ser capaç de fer un grup de persones per ser un *demos*.

Tant un grup de definicions com l'altre tenen l'objectiu últim de resoldre el "problema del límit".

Aquest problema és sens dubte un problema teòric, però de conseqüències molt importants en la nostra vida com a subjectes polítics. Les següents preguntes, que potser alguns ens hem fet alguna vegada, hi remeten directament: **els migrants (tant els immigrants com els emigrants) haurien de tenir dret a vot?** Qui integra el *demos* de Catalunya -la gent empadronada com a resident a la Catalunya delimitada per les administracions espanyoles, o també hi hauríem de comptar, per exemple, la gent de la Catalunya Nord? Les diverses definicions resumides a continuació ens donaran respostes ben diverses.

En primer lloc, les definicions "composicionals" es diferencien segons el seu criteri fonamental:

1. Demos basat en la subjecció: en aquesta definició el factor decisiu és el sotmetiment, entès com a coerció. Segons aquest criteri, només aquells legalment sotmesos a una decisió n'haurien de poder participar (Valentini 2014). Tanmateix, una variant d'aquest principi estableix que aquells que no són reconeguts per la legalitat i per tant no tenen obligacions legals, seguiran estant sotmesos *de facto* a moltes decisions democràtiques i, per tant, també haurien de poder-ne participar democràticament. Per exemple, encara que un immigrant no tingui l'estatus de ciutadà (és a dir, sigui "il·legal" o "al·legal"), serà coercionat per les lleis i les forces de l'ordre del país on es trobi, cosa que justificaria el seu dret a vot.

2. Demos basat en l'afectació: el principi que regeix aquesta definició és l'efecte o l'impacte que les decisions democràtiques tenen sobre les persones. Així, tothom que sigui afectat o rebi l'impacte d'una decisió, hauria de poder dir-hi la seva i per tant formar part del *demos*. És prou evident que aquest principi necessita alguna mena de delimitació per tal de ser aplicable. Aquestes delimitacions fan referència tant al tipus d'impacte com al tipus de decisió. Segons Macdonald (2008), la decisió ha d'impactar la capacitat d'autonomia de la persona, a més a més, ha de ser una decisió que pugui ser presa democràticament. Vegem un contraexemple proposat per Nozick (1974) que mostra que el fet de ser afectat per una decisió no sempre ens dóna dret d'intervenir-hi: si la persona que estimo i amb qui em voldria casar decideix casar-se amb algú altre, tot i rebre clarament l'impacte de la seva decisió, no tinc dret a participar-hi.

3. Demos basat en l'afinitat: segons aquest criteri, el que ha de definir el *demos* és l'afinitat entre les persones que el formen, una afinitat basada en trets culturals comuns i una identitat compartida. Aquesta definició no entra a explicitar quins trets culturals ni quina mena d'identitat és rellevant, sinó que es limita a parlar-ne des d'un punt de vista subjectiu: cadascú se sent vinculat a un grup i el grup l'ha de percebre com a membre.

4. Demos basat en la nacionalitat: tot i que té molt en comú amb el criteri d'afinitat, la nacionalitat entra directament a establir la mena d'identitat i de trets que cal posseir per ser membre d'un grup (o nació, en aquest cas). A tall d'exemple, Miller (1995, 22-27) estableix 5 elements definidors de la nacionalitat: 1) sentiment de pertinença i compromís, 2) història comunitària continuada, 3) identitat activa, 4) connexió amb el territori, i 5) cultura política i cívica distingible.

En canvi, les definicions performatives proven d'identificar característiques funcionals que ha de tenir una col·lectivitat per dur a terme el rol d'un *demos*, el qual consisteix, fonamentalment, a prendre decisions i a actuar democràticament. Dins d'aquest grup, hi trobem:

1. La variant "populista": aquesta definició prova d'atribuir una voluntat col·lectiva (entesa com a "preferències col·lectives coherents") a un grup de persones des del punt de vista d'un observador extern i imparcial (List & Koenig-Archibugi 2010, 10).

2. La variant "discursiva": segons aquesta variant, el *demos* és un col·lectiu d'individus interconnectats i vinculats per una "xarxa discursiva" (List & Koenig-Archibugi 2010, 10). Dit d'una altra manera, estableix que aquells individus que tenen una comunicació sòlida i freqüentada en l'esfera pública són els que actuen com a *demos*. Per posar un exemple, les discussions polítiques que tenien els atenencs (i aquí "els" només inclou alguns - molt pocs - homes) a l'àgora eren la manifestació que conformaven un *demos*. Qui no participava d'aquests discursos i

converses en l'àmbit públic, era un ??????? (un idiota), un "home privat" que no formava part de la política, és a dir, dels afers de la polis.

3. La variant "agent": definida per List & Koenig-Archibugi (2010, 14 i s.), aquesta definició estableix que és un *demos* aquella col·lectivitat que té la capacitat d'actuar democràticament. Aquesta capacitat es fonamentaria en dos principis: 1) coherència externa, és a dir, la possibilitat d'establir "preferències col·lectives coherents" o una voluntat general a través de mecanismes i criteris democràtics (com per exemple, majories qualificades), i 2) cohesió interna, és a dir, l'existència d'acord en la concepció de temes claus de l'àmbit públic, imprescindible per a la possibilitat de debat democràtic.

Totes aquestes definicions, potser exceptuant la que defensa un *demos* basat en la nacionalitat combinada amb el principi de subjecció *de iure*, suposen, en menor o major mesura, un repte per a l'*status quo*. És més, **si volguéssim implantar algunes d'aquestes definicions, hauríem de desmantellar algun o tots els elements que actualment defineixen els estats-nació**, com ara la seva potestat d'atorgar ciutadania (és a dir, drets polítics) a algunes persones i denegar-la a unes altres. Però el repte, tard o d'hora, s'haurà d'afrontar, si volem encarar els canvis que s'entreveuen en un horitzó cada cop més proper i, alhora, volem estar segurs que no perdem drets polítics pel camí.

Posem un exemple concret: el canvi climàtic. **Com a fenomen global, afectarà, i de fet ja ho ha començat a fer, persones que actualment no tenen absolutament cap accés a mecanismes de decisió democràtica per aturar processos que tindran un impacte directe i gravíssim sobre les seves vides.** La gent que viu a les costes de l'Índia o en les illes del Pacífic, que en les properes dècades veuran com el mar els engoleix la casa, no poden participar dels processos democràtics que a Europa i als Estats Units decideixen què s'ha de fer amb les emissions de diòxid de carboni. Com hem vist, si apliquéssim la definició del *demos* basat en l'afectació, tindríem un marc conceptual que ens permetria pensar en un *demos* transestatal.

Però seguim desenvolupant l'exemple. **Aquestes mateixes persones, quan es quedin sense casa a causa de l'augment del nivell del mar, es veuran forçades a emigrar i anar a parar a països en els quals els costarà molts anys adquirir (si és que mai ho aconseguen) una participació plena en la vida política**, malgrat treballar-hi i generar-hi riquesa diàriament. En canvi, des del moment que hi arribin, seran coercionats per les forces de l'estat en qüestió, és a dir, estaran subjectes *de facto* a la violència legal exercida per l'estat. Com s'ha explicat més amunt, el criteri de la subjecció en la variant que contempla el sotmetiment *de facto*, permet concebre un *demos* a què aquestes persones haurien de tenir un accés immediat.

Per acabar, voldria fer una reflexió, tenint en compte el que s'ha dit fins ara, sobre una qüestió que ens toca ben de prop. A Catalunya, el context en què ha crescut el moviment independentista ha deixat al marge debats clau, com la definició del *demos* català tant abans com després d'una hipotètica independència. Uns no ho volen tractar perquè no volen sentir a parlar de cap mena de referèndum; els altres, perquè els fa por ser titllats de supremacistes; i els de més enllà, perquè **potser ni s'han arribat a plantejar que una altra definició del *demos* que vagi més enllà de les fronteres dels estats presents i futurs, és pensable**. Considero que és urgent, però sobretot important, que comencem a pensar-hi, perquè si un dels objectius és fer un país més democràtic, no podem defugir la qüestió fonamental: qui i com exercirem aquesta democràcia?

Bibliografia

- List, C. & Koenig-Archibugi, M. (2010), "Can there be a global demos? An agency-based approach", *Philosophy and Public Affairs* 38(1), pp. 76-110.
- Macdonald, T. (2008). *Global Stakeholder Democracy: Power and Representation Beyond Liberal States*. Oxford: Oxford University Press.
- Miller, D. (1995), *On Nationality*. Oxford: Oxford University Press.
- Nozick, R. (1974), *Anarchy, State, and Utopia*. New York: Basic Books.

- Valentini, L. (2014), "No global demos, no global democracy? A systematization and critique", *Perspectives on Politics* 12(4), pp. 789-807.